

УСЪВЪРШЕНСТВАНЕ НА УЧЕБНИЯ ПРОЦЕС ПО ФИЗИЧЕСКО ВЪЗПИТАНИЕ И СПОРТ ВЪВ ВИСШИТЕ УЧИЛИЩА

Ваня Цолова¹, Йордан Иванов²

¹ Минно-геоложки университет "Св. Иван Рилски", 1700 София, vania_tzolova@abv.bg

² Минно-геоложки университет "Св. Иван Рилски", 1700 София, ivanov.jordan@abv.bg

РЕЗЮМЕ. Наред с множеството управленски проблеми съпътстващи университетското физическо възпитание и спорт все по-значим през последните години е проблемът за повишаване на ефективността на учебния процес по предмета. Ето защо днес има голяма необходимост от провеждането на целенасочени изследвания, които да диференцират различните резерви в тази посока и да създадат възможности за вземането на ефективни, стратегически и оперативни решения.

В тази връзка през учебната 2011/12 г. проведохме SWOT-анализ с преподаватели и експерти-специалисти, чиято цел бе да се установят силните и слабите страни на висшите училища по отношение управлението на учебния процес по физическо възпитание, и на тази база да се разкрият възможности за усъвършенстването му. Извършеният анализ подкрепихме с мненията на студенти по спортен мениджмънт от НСА „В. Левски“.

Резултатите от изследването се явяват конкретни възможности за усъвършенстване не само на процеса по физическо възпитание със студентите, но и на тяхната цялостна спортна активност, като неотменна социална потребност.

IMPROVEMENT OF PHYSICAL EDUCATION AND SPORT STUDING PROCESS IN UNIVERSITIES

Vania Tzolova¹, Jordan Ivanov²

¹ University of Mining and Geology "St. Ivan Rilski", 1700 Sofia, vania_tzolova@abv.bg

² University of Mining and Geology "St. Ivan Rilski", 1700 Sofia, ivanov.jordan@abv.bg

ABSTRACT. Along with the large number of management problems associated with university physical education and sport, in recent years increasingly important issue is increasing the effectiveness of study process. Therefore today there is a great need of conducting targeted research to differentiate the various reserves in this regard and create possibilities taking effective, strategic and operational solutions.

In this connection during school year 2012/2013 SWOT – analysis was conducted by tutors and expert professionals in order to identify universities strengths and weaknesses regarding the management of physical education study process and on this basis to be revealed possibilities for its improvement. The analysis is supported by the opinion of students majoring in "Sports Management", NSA "Vasil Levski".

Analysis results are a specific opportunities to improve not only students physical education, but also their overall sport activity as an integral social necessity.

Наред с множеството управленски проблеми съпътстващи физическото възпитание и спорта във висшите училища все по-значим през последните години е и проблемът за повишаване на ефективността на учебния процес по предмета. Ето защо днес има голяма необходимост от провеждането на целенасочени изследвания, които да диференцират различните резерви в тази посока и да създадат възможности за вземането на ефективни, стратегически и оперативни решения. В тази връзка през учебната 2011/12 г. проведохме SWOT-анализ с преподаватели и експерти-специалисти, чиято цел бе да се установят силните и слабите страни на висшите училища по отношение управлението на учебния процес по физическо възпитание и на тази база да се разкрият възможности за усъвършенстването му. Извършеният анализ подкрепихме с мненията на студенти по спортен мениджмънт от НСА „В. Левски“.

Същността на SWOT-анализа е свързана с оценка и анализ на ситуацията и позициите, в които се намира дадена структура (субект) и се прогнозира развитието ѝ в

перспектива. Методът има комплексен характер, тъй като се оценяват силните и слабите страни на съответния субект и се разкриват възможностите за усъвършенстване на дейността му. Това става чрез оценка и анализ на силните (S-strengths) и слабите страни (W-weaknesses), на възможностите (O-opportunities) и заплахите (T-treats) от обкръжаващата страна пред него (в конкретния случай пред българските висши училища), като се разкрива подходяща стратегия за постигане на формулираните цели. Чрез метода се планират и развиват в стратегически план действия за увеличаване на силните страни на висшето училище по пътя на възползване от благоприятните възможности на външната среда и се ограничават максимално слабостите, включително породени и от външната среда.

Подложени на SWOT-анализ бяха мненията на 48 експерти, от които 32 преподаватели по спорт във висши учебни заведения от МГУ „Св. Ив. Рилски“, УНСС (София) и ХТМУ (София), както и 12 специалисти в ЦСДК при НСА „В. Левски“ за придобиване на професионална

квалификация „Учител по физическо възпитание”, които обаче притежават и друга педагогическа квалификация. Целта на анализа бе да се установят силните и слабите страни на висшите училища по отношение управлението на учебния процес по физическо възпитание, както и възможностите, и заплахите от обкръжаващата среда пред тях в тази посока.

Изследването проведохме през месец май на учебната 2011/12 г. На всеки от експертите бе предоставена подготвената матрица (таблица) със съответното указание към нея. Изследваните имаха възможност в рамките на няколко дни (3-4 дни) да помислят обосновано върху своите отговори и да ги изложат в кратка и съдържателна форма.

За по-голяма прегледност и полза получените резултати обобщихме в таблица 1. На тази база изведохме съответни заключения относно стратегическите цели и перспективи (мерки) за усъвършенстване на учебния процес по физическо възпитание и спорт в българските висши училища.

Резултатите от SWOT-анализа подкрепихме с мненията на студенти-специалисти по спортен мениджмънт в НСА „В. Левски”, с които извършихме беседа по въпросите свързани с проблемите на университетското физическо възпитание. В беседата участваха 17 студенти от IV курс, на които, като елемент от мениджърската практика, бе поставена задачата да се запознаят по-подробно със структурата и проблематиката на процеса по физическо възпитание в трите висши училища – обект на изследването. Изразените мнения от студентите напълно потвърждават значителната част от направените заключения в резултат на SWOT-анализа. Категорично изразена от тях също бе необходимостта от усъвършенстване на учебните програми по ФВ в българските висши училища, както и на структурата и методиката на провеждане на уроците в различните форми на учебния процес по предмета. Това, споделят изследваните, би съдействало в значителна степен за повишаване ефективността на учебния процес в три конкретни направления (компоненти на учебния процес) – образователна, гравивна и възпитателна. Съществува сериозна необходимост в тази посока, подчертават също, участниците в беседата, и от включването на теоретични (лекционни) уроци в цялостния

процес по физическо възпитание, което би повишило активността и мотивацията на студентите за участие в него върху основата на получените от тях по-богати знания за спорта като средство за здраве, психо-физическа годност и социална изява.

В заключение можем да обобщим, че проведените изследвания дават възможност ясно да се посочат основните проблеми пред българските ВУ и кокретно пред катедрените ръководства за подобряване ефективността на процеса по физическо възпитание. Решаването на тези проблеми (съобразено с въздействието на външната среда) се явяват конкретни възможности за усъвършенстване не само на процеса по физическо възпитание със студентите, но и на тяхната цялостна спортна активност, като значима и неотменна социална потребност. Основните резервите в тази посока са посочени в табл. 1 (IV квадрант). Както се вижда те могат да бъдат обособени в девет направления – възможности за развитие.

ЛИТЕРАТУРА

- Цолова, В., Й. Иванов. *Физическото възпитание във висшите училища като подсистема и управленски процес*. Сб. доклади на ВТУ „Св. Св. Кирил и Методий”, 2011 г.
- Цолова, В. *Проблемът за усъвършенстване на учебния процес по физическо възпитание във висшите училища през призмата на образователната му компонента*. - “Спорт и наука”, бр.2/2011.
- Цолова, В., Й. Иванов. *Състояние на физическото възпитание и спорта във висшите училища в Република България*. - “Спорт и наука”, 2011 г.
- Цолова, В., Ек. Тошева. *По проблема за социалните функции на физическото възпитание в образователната система*. Сб. доклади от научна конференция Варна, септември 2011 г.
- Цолова, В. *Модел за усъвършенстване на учебния процес по физическо възпитание във висшите училища*. – Автореферат на дисертационен труд, 2013 г.

Таблица 1.
Обобщени резултати от проведения SWOT-анализ

СЛАБИ СТРАНИ НА БЪЛГАРСКИТЕ ВИСШИ УЧИЛИЩА	СЛАБИ СТРАНИ	СИЛНИ СТРАНИ	СИЛНИ СТРАНИ НА БЪЛГАРСКИТЕ ВИСШИ УЧИЛИЩА
	<p style="text-align: center;">II квадрант (ситуации):</p> <p>1. Учебните програми по ФВ в редица училища и прилаганата методика не предоставят възможности за реализиране целите на учебната дисциплина. Сериозни пропуски в тази посока има по отношение развитието на двигателната активност на студентите и най-вече при формиране на трайни знания и навици у тях за системно спортуване, вкл. и в свободното време.</p> <p>2. Слаба активност и незаинтересованост от академичните ръководства на ВУ относно развитието на предмета „Физическо възпитание и спорт” и подценяването му като второстепенна дисциплина. Това намира отражение и разминаването на хорариума от часове по ФВ с изискванията на Закона за физическо възпитание, т.е 120 ч. вместо регламентираните 240 ч. за ОКС „Бакалавър”.</p> <p>3. Слаба активност от катедрите по „ФВ и спорт” за отчитане нивото на спортни интереси и потребности от студентите и на тази основа обосноваване на предложения до академичните ръководства за промяна (увеличаване) на хорариума от задължителни часове по ФВ.</p> <p>4. Прилагането на остаряла методика (вкл. подходи на обучение) от преподавателите по ФВ, която не води до необходимите ефекти – реализиране на целите и задачите на ФВ като учебен предмет и особено относно неговата образователна функция.</p> <p>5. Липсата в някои ВУ на специализирани звена (университетски СК и секции), които да развиват спортната активност на студентите извън задължителните часове по ФВ.</p> <p>6. В редица училища спортната база е остаряла и амортизирана, като за нея не се полагат необходимите грижи за реконструкцията ѝ. В т.ч. отсъства подход в тези ВУ за намиране на съответни механизми (публично-частно партньорство, проектно участие и финансиране и пр.) за осъвременяването ѝ, които би оказало положително въздействие върху цялостния процес по ФВ и спорт в съответните училища.</p> <p>7. Като цяло липса на механизми за финасово осигуряване на спортно-образователния процес по ФВ и спортуването на студентите в свободното им време.</p> <p>8. ВУ не разполагат със съвременни софтуерни продукти, медицински технологии, специализирана спортна литература и пр., което понижава значително ефективността на учебния процес по ФВ от една страна, а от друга силно ограничава неговите образователните, гравивни и оздравителни функции.</p> <p>9. Липса, като цяло, на познавателни елементи (образователната компонента) в учебния процес по ФВ и отсъствие на двустранна връзка „преподавател – студент”, в т.ч. и отсъствието на оценка по предмета в някои ВУ сериозно принижават академичния дух на преподаването, а от там и ефективността на учебния процес.</p> <p>10. В редица ВУ няма ясно регламентиран и действащи форми на провеждане на учебния процес по ФВ със студентите освободени от практически</p>	<p style="text-align: center;">I квадрант (ситуации):</p> <p>1. Нарастващите спортни потребности на студентите през последните години, които се явяват предпоставка и стимул ВУ да създават все по-добри условия (кадрови, организационни, материално-технически и др.) за задоволяване на тези потребности, както в рамките на учебния процес по ФВ, така и в свободното време на обучаваните.</p> <p>2. В значителната част от ВУ има изградени университетски спортни клубове и секции, които повече или по-малко организират спортната активност на студентите, включително и чрез взаимодействия с други спортни клубове (в т.ч. университетски, аматьорски и др.)</p> <p>3. В някои ВУ има сравнително добър спортен календар (макар и не особено системен), не само в рамките на студентското първенство, но и в други спортни прояви (турнири, спортни празници и пр.).</p> <p>4. Някои ВУ разполагат със сравнително добра материална спортна база. Тези ВУ проявяват и сериозна активност по отношение проектното финансиране и публично-частното партньорство за реконструкция на съществуващата и изграждане на нова спортна база (и спортни съоръжения).</p> <p>5. Някои ВУ имат механизми, чрез които могат да предлагат (вкл. и финансират) възможности на преподавателите по ФВ за повишаване на тяхната квалификация и научно израстване, както и за участие в научни форуми относно обмяна на педагогически опит.</p> <p>6. В много малко ВУ има регламентираны форми на занимания с ФВ за студентите, освободени поради болест (т.е. „алтернативен спорт”), както и тези желаещи факултативно обучение.</p> <p>7. В някои ВУ, макар и много малко на брой, има създадени условия и ред студентите, при желание, да използват спортните съоръжения и спортуват в свободното си време при преференциални условия – такси, пропускателен режим и пр. занимания поради болест, както и факултативно обучение със студентите от горните курсове, за които предметът не е задължителен.</p>	

III квадрант (ситуации):

1. Липсата на действена национална стратегия (подкрепена с програма и технологични механизми) за развитие на университетското физическо възпитание и спорт, вкл. и на спорта в свободното време на кандидат висшистите.
2. Съществуването на алтернативни занимания (вкл. интернет и други подобни развлекателни занимания), които се отразяват негативно върху спортните интереси и потребности на студентите, а оттам и върху тяхната активност в часовете по ФВ, както и върху спорта в свободното им време.
3. Съществуването на проблеми от кадрово, финансово, материално-техническо, медицинско, информационно и друго естество в системата на физическото възпитание и спорта в Р.България, което се отразява негативно и върху подсистемата на студентския спорт.
4. Съществуването на правно-нормативни пречки, обективни и субективни обстоятелства за по-сериозно застъпване на физическите упражнения и спорта в учебния процес и свободното време на студентите.
5. Неяснения статут в редица ВУ на използваната материална спортна база, което ограничава възможностите за използването и от университетите по предназначение, както и предприемането на действия по реконструкцията и модернизацията ѝ.
6. Недобра координация между държавните органи и организации, местните власти, спортните организации и висшите училища (в т.ч. университетските спортни клубове) при организиране и управление на спортната активност на българските студенти.

IV квадрант (ситуации):

1. Усъвършенстване на учебните програми по ФВ във ВУ, както и на структурата и методиката за провеждане на уроците в различните форми на учебния процес по предмета, което би повишило неговата ефективност в три посоки (компоненти) – образователна, гравивна и възпитателна..
2. Върху основата на задълбочени проучвания обосновано мотивиране и отстояване пред академичните ръководства на ВУ на необходимостта от увеличаване хорариума от задължителни часове по ФВ и включване на лекционни занимания в тях с цел издигане на образователното равнище на предмета като средство за здраве, жизненост, красота и противодействие на негативните явления в обществото.
3. Разработване от катедрите по ФВ на университетски програми (и технологични механизми) за развитие на ФВ и спорта конкретно за висшето училище.
4. Проучване от ВУ (и конкретно от катедрените ръководства) на възможностите за участие в програми и разработване на проекти (национални и международни), насочени към различни направления за повишаване спортната активност на студентите – подобряване на финансовото осигуряване, реконструкция на материалната спортна база и пр.
5. Проучване на възможностите от ВУ и реализирането им на практика за публично-частно партньорство при модернизация на университетската спортна база.
6. Повишаване взаимодействието на ВУ и конкретно на университетските спортни клубове с други обществени спортни организации (спортни федерации, асоциации, клубове, вкл. университетски) и местни власти с цел развитие на спорта на университетско ниво.
7. Предприемане на механизми от катедрените ръководства за снабдяване и ефективно използване в процеса по ФВ на съвременен ноу-хау и специализирана спортно-образователна литература, която да съдейства за активизиране на студентите като преки участници в учебния процес по ФВ, а също и за образоването им в ползата от спорта, като неотменна социална потребност.
8. Разработване и утвърждаване на системен календар (на национално и университетско ниво) от състезания, който да активизира спортната ангажираност на студентите.
9. Разработване на механизми за стимулиране на преподавателите по ФВ при качествена и допълнителна заетост със студентите.

ЗАПАХИ ОТ ВЪНШНАТА СРЕДА

ВЪЗМОЖНОСТИ ЗА РАЗВИТИЕ